

Co-funded by
the European Union

ASEMAN LAPSET

česká asociace streetwork.cz

Príručka o mediácii pre deti a mládež

(podľa praxe organizácie Aseman Lapset ry vo Fínsku, vybrané kapitoly)

Preložené z fínštiny do slovenčiny v roku 2026

Obsah

Deti a mladí ľudia ako strany konfliktu 3
Deti a mladí ľudia ako páchatelia 3
Deti a mladí ľudia ako obete 5

Deti a mladí ľudia v mediácii 7
Splnenie podmienok pre mediáciu 7
Súhlas a zákonní zástupcovia 8
Podpora a sprevádzanie zákonných zástupcov 9
Charakteristiky dobrého mediátora 10
Otázky na podporu mediácie 12
Vek a úroveň vývoja 13
Neuropsychiatrické charakteristiky 15
Prostriedky ochrany detí a mládeže 16
Skupinová dynamika a usporiadanie sedenia 17

Mediácia na ulici 19
Aký je rozdiel medzi pouličnou mediáciou a zákonnou mediáciou v trestných a občianskoprávnych veciach? 20

Priebeh mediácie v trestných veciach 23
Pred mediačným stretnutím 23
Oddelené stretnutia 24
Posúdenie potrieb služieb 25
Mediátori pracujúci vo dvojiciach 28
Počas mediačného stretnutia 29
Úvodná prezentácia 29
Prestávky 31
Dohoda 31
Peňažná kompenzácia 33
Prerušenie mediácie 36
Po mediácii 37
Následná starostlivosť 37
Hodnotiaca diskusia 38

Konferencie alebo rozšírená mediácia 40

Literatúra relevantná pre príručku 42

Deti a mladí ľudia ako strany konfliktu

Detstvo a dospievanie sú v mnohých ohľadoch obdobím turbulencií. Ako sa mozog vyvíja, dospievajúci sa oddeľujú od svojich rodičov a hľadajú si svoje miesto medzi rovesníkmi. Tieto zmeny ich predisponujú k emocionálnej bolesti, ktorá môže viesť ku konfliktom a kriminalite.

Deti a mladí ľudia potrebujú vedenie, emocionálnu podporu a otvorenosť od dospelých, aby si vytvorili pozitívne sebavedomie. To chráni dieťa a mladého človeka pred problémami so správaním a zabezpečuje ich vývoj a psychickú pohodu. Zmysluplné aktivity a voľnočasové aktivity tiež podporujú zdravý vývoj v detstve a dospievaní.

V predbežnom vyšetrovaní polícia často vopred určí úlohy obete a podozrivého páchateľa. Avšak konkrétny čin môže byť výsledkom širšieho konfliktu, v ktorom sa úlohy páchateľa a obete striedali. Niekedy sa napríklad obeť šikanovania snaží brániť pred šikanátormi tým, že im útoky opätuje. V skutočnosti nie všetky zmieriteľné konflikty zahŕňajú jasné rozdelenie medzi podozrivým a obeťou. Hoci sa v tejto kapitole používajú pojmy páchateľ a obeť, ďalej v príručke sa strany konfliktu budú označovať pojmami podozrivý a poškodený, ktoré sú v trestnom konaní dobre zavedené.

Deti a mladí ľudia ako páchatelia

Jedným z najzreteľnejších faktorov, ktoré predisponujú deti a mladých ľudí k delikvencii, je nezrelosť mozgu. V období dospievania je sklon k riskovaniu obzvlášť vysoký, pretože čelné laloky mozgu zodpovedné za kontrolu vlastného konania a reguláciu emocionálneho prejavu ešte nie sú úplne vyvinuté. Výskum ukazuje, že ľudský mozog je zrelý až okolo 25. roku života.

Tento vek je dostatočný na kontrolu impulzov a minimalizáciu rizík (Hermansson & Sajaniemi 2018). Dozrievanie frontálnych lalokov si okrem biologického dozrievania vyžaduje aj nácvik emocionálnej regulácie v bezpečnom prostredí s podporou dospelého.

Na druhej strane, keďže maloletí majú často nejasné predstavy o trestnej činnosti, dieťa alebo mladý človek môže spáchať trestný čin bez toho, aby nad tým premýšľali. Nemusia vedieť, kde je hranica medzi nevhodným správaním a trestným činom a že napríklad podnecovaním priateľa k spáchaniu trestného činu sa môžu sami dopúšťať trestného činu. Je však známe, že určité faktory predpovedajú kriminálne správanie u detí a mladých ľudí: napríklad problémy so správaním, ťažkosti v rodine a nízka úroveň vzdelania rodičov (Elonheimo 2010).

Počas vývoja dieťa balansuje medzi nezávislosťou a závislosťou a zvyčajne medzi 10. a 12. rokom života začína konať samostatnejšie ako predtým. Zároveň sa menia sociálne vzťahy dieťaťa; väzba na rodičov sa znižuje a väzba na priateľov sa zvyšuje. Keďže potreba patriť niekam a byť akceptovaný je obzvlášť vysoká v období dospievania, kriminálne správanie u detí a mladých ľudí nie je vysvetlené len individuálnymi vlastnosťami a záujmami, ale aj sociálnymi vzťahmi a správaním v skupine (Turkka & Saarholm 2021). Výskum ukázal, že až 50 % násilných trestných činov spáchaných deťmi a mladými ľuďmi je motivovaných pomstou. Štvrtina odviet je spáchaná v mene inej osoby, zvyčajne priateľa alebo príbuzného (Kivivuori a kol. 2018, 175). To ukazuje, že konflikty týkajúce sa detí a mladých ľudí sa často neriešia skôr, ako sa vyhrotia, z akéhokoľvek dôvodu.

Vývoj a správanie dospievajúcich sú čiastočne ovplyvnené možnými neuropsychiatrickými charakteristikami, z ktorých najtypickejšie sú ťažkosti s učením, poruchy pozornosti a rôzne komunikačné a sociálne interakčné problémy. Špecifické charakteristiky často bránia normálnemu vývoju dieťaťa alebo mladého človeka, prípadne ho spomaľujú, a bez potrebnej podpory môžu prejavovať znepokojujúce správanie (Turkka & Saarholm 2021). Súvislosť medzi špecifickými charakteristikami a kriminalitou je ilustrovaná v záverečnej správe Fínskej probačnej nadácie. Podľa správy malo 70 % zo 181 mladých ľudí mladších ako 30 rokov s kriminálnou minulosťou, ktorí sa zúčastnili projektu, ťažkosti s čítaním a písaním a 80 % malo ťažkosti s reguláciou pozornosti (Gullman a kol. 2011, 11).

Výskum ukazuje, že väčšina trestných činov je spáchaná v dospievaní a že kriminálne správanie zvyčajne klesá s príchodom dospelosti (pozri napr. Kaakinen & Näsi 2021, 6). Nie je to však vždy tak a niekedy trestné činy pokračujú a dokonca

sa stávajú vážnejšími, ako mladý človek rastie. Zdá sa, že pre zastavenie cyklu kriminality je nevyhnutné to, čo dieťaťu alebo mladému človeku po spáchaní trestného činu zostane: hanba a sklamanie alebo osvojenie si noriem a skúsenosť s pochopením a vypočutím. Pokiaľ sa dieťa alebo mladý človek nedokáže vyrovnať so spáchaným trestným činom konštruktívnym spôsobom a s podporou dospelých, je nepravdepodobné, že sa v budúcnosti naučí správať lepšie. Môže dokonca nadobudnúť škodlivý dojem, že porušením noriem dosiahol niečo, o čo mu išlo.

Je dôležité, aby dospelý uznal dieťa alebo mladého človeka ako jednotlivca a nedefinoval ho len na základe jeho činov. Snaha pochopiť dôvody delikvencie dieťaťa alebo mladého človeka neznamená, že schvaľujete jeho zlé činy. Problémové správanie sa však nezmení, pokiaľ dieťa alebo mladý človek, ktorý sa dopustil delikvencie, nedostane potrebnú podporu. Trest a obviňovanie vytvárajú hanbu a pocit vylúčenia. Preto neprekvapuje, že existuje množstvo výskumov o neefektívnom vplyve trestu na recidívu (Haikkola a kol. 2019). V najhoršom prípade nadmerné trestné sankcie iba narúšajú normálny vývoj dieťaťa alebo mladého človeka a sťažujú návrat do normálu.

Deti a mladí ľudia ako obete

Dieťa alebo mladý človek sa môže stať obeťou trestného činu v každodenných situáciách – doma, v škole, vo voľnom čase a na sociálnych sieťach. Okrem fyzického násilia môže byť trestným činom aj psychické násilie. Posmievavý obrázok zverejnený na sociálnych sieťach sa môže rýchlo a ďaleko šíriť, čo obeti spôsobuje hanbu a utrpenie. V tomto prípade by mohlo ísť o šírenie invazívnych informácií. Šírenie neopodstatnených klebiet môže naopak predstavovať ohováranie (Arkio a kol. 2017).

Škoda spôsobená obeti nezávisí od druhu trestného činu a následky pre obeť sú rozmanité. Môže byť ťažké identifikovať príznaky, pretože dieťa alebo mladý človek nie vždy vie, ako vyhľadať pomoc, alebo sa na to jednoducho neodváži. Medzi príznaky môže patriť uzavretosť, podráždenosť, depresia, úzkosť, problémy so spánkom alebo iné fyzické príznaky. Stať sa obeťou môže zvýšiť

pocit neistoty dieťaťa alebo mladého človeka a tým obmedziť ich sféru života a sociálnych vzťahov. V najhoršom prípade sa obeť môže izolovať a marginalizovať.

Bezpeční dospelí v živote dieťaťa alebo mladého človeka znižujú prah pre nahlásenie, že sa stal obeťou. Je dôležité, aby dospelý povedal dieťaťu alebo mladému človeku, že obeťou trestného činu sa môže stať ktokoľvek a že situáciám sa nedá vždy zabrániť. Blízke citové väzby, riešenie problému a využívanie podporných služieb pomôžu dieťaťu alebo mladému človeku vyrovnať sa s tým.

Stať sa obeťou trestného činu je pre zákonného zástupcu dieťaťa alebo mladého človeka často ťažkým, znepokojujúcim a traumatickým zážitkom. Zákonný zástupca môže tiež cítiť hanbu, vinu a úzkosť. Napríklad si môže myslieť, že mal byť schopný ochrániť svoje dieťa pred trestným činom. Je dôležité, aby aj zákonní zástupcovia dostali podporu, ktorú potrebujú na prekonanie krízy a zbavenie sa sebaobviňovania. To im umožňuje čo najlepšie pomôcť dieťaťu zotaviť sa z tejto skúsenosti a nespôsobiť mu ďalšiu emocionálnu tieseň vlastnými ťažkými pocitmi (Arkio a kol. 2017).

Deti a mladí ľudia v mediácii

Princípy a postupy mediácie pre deti a mladých ľudí sa vo väčšine prípadov nelíšia od princípov a postupov pre dospelých. Pri mediácii pre deti a mladých ľudí je však potrebné zohľadniť určité špecifické črty. Patrí medzi ne vek, vývojové štádium, postavenie, práva a úloha maloletej strany a úloha zákonného zástupcu. Potrebné môžu byť aj zručnosti v oblasti riadenia skupiny, pretože deti a mladí ľudia sú do istej miery náchylní na páchanie trestných činov v skupinách.

Splnenie podmienok pre mediáciu

Legislatíva presne nedefinuje, čo sa môže a nemôže mediovať, a vhodnosť prípadov sa vždy posudzuje na individuálnom základe. Ak je do veci zapojený maloletý, pri posudzovaní je potrebné postupovať s osobitnou opatrnosťou. Spravidla je to zodpovednosťou odborných pracovníkom meditácie, ale od mediátorov sa tiež vyžaduje, aby boli schopní rozpoznať, kedy je mediácia jednoznačne v rozpore s najlepším záujmom dieťaťa alebo mladého človeka. Ak má mediátor obavy o situáciu maloletého, prediskutuje túto záležitosť s odborným pracovníkom mediácie, ktorý v prípade potreby podá podnet na ochranu dieťaťa a rozhodne o pozastavení mediácie.

Trestné činy s maloletými obeťami nesmú byť postúpené na mediáciu, ak obeť potrebuje osobitnú ochranu z dôvodu povahy trestného činu alebo z dôvodu jeho/jej veku. (Zákon o mediácii, § 3). Môže to tak byť v prípade, keď je dieťa veľmi malé alebo keď sa k nemu jeho/jej zákonní zástupcovia správali hrubo. V niektorých prípadoch môže byť násilie páchané na dieťati zo strany opatrovníka riešené mediáciou, ale v takýchto prípadoch musí byť súčasťou mediácie aj externý opatrovník, ktorého pre dieťa ustanoví okresný súd. V takýchto prípadoch je často užitočné, aby rodine s účasťou na mediácii pomáhal aj pracovník v oblasti ochrany detí, sociálnej starostlivosti alebo rodinný pracovník. To im umožňuje sledovať a pracovať s dieťaťom alebo mladou osobou a ich rodinou po mediácii (pozri „Konferencia alebo rozšírená mediácia“).

Súhlas a zákonní zástupcovia

Mediácia je vždy dobrovoľná a dieťa alebo mladá osoba musí dať svoj súhlas osobne. Okrem toho si účasť maloletej osoby na mediácii vyžaduje, aby s ňou súhlasil jej zákonný zástupca (zákon o mediácii, § 2). Ak má maloletá osoba viac ako jedného zákonného zástupcu, zvyčajne o súhlase rozhodujú spoločne. Predtým, ako sa strany dohodnú na mediácii, musia im byť vysvetlené ich práva v súvislosti s mediáciou a ich postavenie v mediačnom procese.

Dieťa alebo mladý človek sa môže spočiatku zdráhať zúčastniť sa mediácie, často preto, že mediácia je pre nich neznáma. Postoj detí a mladých ľudí k mediácii sa často stáva pozitívnejším po spoločnej diskusii. Dobrou príležitosťou na diskusiu o mediácii je samostatné stretnutie dohodnuté vopred.

Niekedy môže diskusia so zákonným zástupcom pomôcť odbúrať zábrany dieťaťa alebo mladého človeka zúčastniť sa na mediácii. Čím pozitívnejšie a realistickejšie vníma zákonný zástupca mediáciu, tým je pravdepodobnejšie, že sa zvýši dôvera dieťaťa alebo mladého človeka v mediáciu a mediátorov. Na druhej strane by sa nikdy nemal používať nútený súhlas.

Rôzne flexibilné riešenia v rámci mediačných dohôd môžu tiež povzbudiť strany. Mediátor môže napríklad navrhnúť, aby sa mediačné stretnutie uskutočnilo na mieste, ktoré je stranám známe, napríklad v škole. Prenosné tlačiarne uľahčujú vypracovanie mediačnej dohody mimo mediačnej kancelárie. Pri výbere miesta by sa však malo dbať na to, aby bolo neutrálne a nestranné. Napríklad domov jednej zo strán nie je vhodným miestom na mediačné stretnutie.

Spravidla musí byť zákonný zástupca prítomný na mediácii, ale ak bol získaný ich súhlas, ich neprítomnosť zvyčajne nie je prekážkou mediácie. Prítomnosť zákonného zástupcu možno odmietnuť len vtedy, ak je to jednoznačne v rozpore so záujmami dieťaťa alebo mladistvého. Zákonným zástupcom alebo poručíkom strán mladších ako 15 rokov však nemožno zakázať účasť na mediačných stretnutiach (zákon o mediácii, § 18).

Podpora a usmerňovanie zákonných zástupcov

V mediácii má dieťa alebo mladá osoba právo na podporu svojho zákonného zástupcu; mediátori však musia zabezpečiť, aby zákonný zástupca nekontroloval mediačný proces ani doň nezasahoval. Dieťa alebo mladá osoba by mala mať možnosť rozhodovať o svojich vlastných záležitostiach primerane svojmu veku a úrovni vývoja.

Prítomnosť zákonného zástupcu môže mať na deti alebo mladých ľudí pasivujúci účinok, keď sa napríklad môžu hanbiť hovoriť o citlivých otázkach pred svojimi zákonnými zástupcami. Niekedy zákonní zástupcovia potrebujú usmernenie, aby nehovorili za svoje dieťa alebo namiesto neho. Ak sa zdá, že mediácia je narušená alebo blokovaná prítomnosťou zákonných zástupcov, môžu byť požiadaní, aby na chvíľu opustili miestnosť. Je vhodné spomenúť túto možnosť zákonným zástupcom na začiatku mediácie. Treba však poznamenať, že zákonní zástupcovia majú právo odmietnuť opustenie stretnutia.

Na druhej strane treba mať na pamäti, že kríza pre dieťa alebo mladého človeka je často aj krízou pre jeho zákonného zástupcu. Preto je dôležité počúvať a vážiť si nielen deti a mladých ľudí, ale aj ich zákonných zástupcov. Mediátori by mali podporovať myšlienku, že tí, ktorých konflikt sa rieši, sú hlavnými protagonistami a majú v mediácii najväčší hlas – sú to napokon najlepší odborníci na daný konflikt. Toto možno zdôrazniť aj na začiatku mediačného procesu ako základné pravidlo, napríklad, že mladí ľudia (alebo dospelí, ak sú stranami konfliktu) hovoria ako prví a myšlienky ostatných o konflikte sa vypočujú až neskôr. Dôsledky konfliktu sa však odrážajú v rodinách zúčastnených strán, takže keď sa mediácia zaoberá dôsledkami konfliktu, mali by sa vyjadriť aj zákonní zástupcovia. Tým sa predíde riziku, že zákonní zástupcovia neúmyselne udržiavajú konflikt.

Vo všeobecnosti má prítomnosť zákonných zástupcov v mediácii pozitívny a upokojujúci účinok na mediačný proces. Typicky deti a mladí ľudia rešpektujú svojich zákonných zástupcov a neodvážia sa pred nimi správať hlúpo. Ak sa dieťa alebo mladý človek bojí a je hanblivý, zákonný zástupca ho môže povzbudiť, aby rozprával.

Charakteristiky dobrého mediátora

Mediácia v prípadoch týkajúcich sa maloletých si vyžaduje znalosť špecifických problémov týkajúcich sa detí a mladých ľudí. Na tento účel bol vyvinutý dodatočný vzdelávací program pre dobrovoľných mediátorov: Deti a mladí ľudia v mediácii: Program vzdelávania pre dobrovoľných mediátorov v mediácii v trestných a občianskoprávnych vecí. Mediátormi v prípadoch týkajúcich sa maloletých môžu byť aj pouliční mediátori (pozri Pouličná mediácia), t. j. pedagogickí pracovníci, ktorí absolvovali školenie v oblasti stretávania sa s deťmi a mladými ľuďmi a uplatňovania metódy mediácie. Pouličná mediácia ako názov je v súčasnosti zavádzajúci, pretože nejde o mediáciu ani o hliadkovanie na uliciach. Názov pochádza z Nórska, ktoré v roku 2011 navštívila organizácia Aseman Lapset ry, aby sa dozvedela o miestnej pouličnej mediácii, ktorú praktizujú jej partneri. Po návšteve sa aktivity zamerané na mediáciu pre mladých ľudí začali na úrovni ulice v prostredí nákupného centra, ale v priebehu rokov sa tieto aktivity vyvíjali s cieľom riešiť širokú škálu konfliktov mladých ľudí v spolupráci s mediačnými kanceláriami, políciou a ďalšími aktérmi. V súčasnosti by sme skôr mali hovoriť len o profesionálnych mediátoroch pracujúcich s deťmi a mladými ľuďmi v konfliktoch.

Dobré medziľudské a komunikačné zručnosti, ako napríklad schopnosť počúvať a tolerovať ticho, sú nevyhnutnými vlastnosťami pre mediátora. Vyžadujú sa aj dobré organizačné schopnosti. Úlohou mediátorov nie je ponúkať hotové riešenia, ale pomôcť stranám diskutovať o tom, čo sa stalo a ako sa v súvislosti s tým cítia. Dieťa alebo mladý človek vo vývinovom veku často potrebuje podporu mediátorov, aby dokázalo vyjadriť svoje myšlienky a pocity viac ako dospelý. Mediátori môžu použiť napríklad karty s emóciami alebo podporné otázky pri mediácii, ktoré nájdete na konci tejto podsekcie. Karty s emóciami sú obrázkové karty, ktoré predstavujú rôzne emócie. Keď dieťa alebo mladý človek nevie nájsť slová na opis emócie, ktorú prežíva, môže v balíčku kariet vyhľadať obrázok, ktorý najlepšie vystihuje jeho pocit.

Flexibilita je tiež jednou z dobrých vlastností mediátora. Mediátori by sa mali snažiť organizovať stretnutia tak, aby zohľadňovali individuálne harmonogramy a možnosti. Je dôležité, aby strany počas mediačného procesu nezažívali zbytočné čakanie alebo nepríjemnosti. Zároveň sa musí zabezpečiť, aby strany mali dostatok času na prípravu na stretnutia.

Mediátori sú oddaní princípom a hodnotám restoratívnej justície vrátane aktívneho zapojenia strán, nápravy materiálnej a emocionálnej ujmy a možnosti páchateľa prevziať zodpovednosť. Odsudzujúce alebo zaujaté prejavy nemajú v mediácii miesto. Toto je obzvlášť dôležité, keď sú do mediácie zapojené deti alebo mladí ľudia v ovplyvniteľnom veku. Mediátori predsedajú mediačnému stretnutiu, ale ich úloha by mala byť nestranná. Zabezpečujú, aby poškodená strana a podozrivý mali rovnakú príležitosť vyjadriť svoje názory na prípad.

Dôvernosť je tiež kľúčová pre prácu mediátorov. Mediátorov nemožno predvolávať ako svedkov v súdnom konaní, pokiaľ na to neexistujú závažné dôvody. Dôvernosť sa odráža aj v tom, že mediátori sú dôslední a konajú v súlade so zákonom. Dôverný vzťah s dieťaťom alebo mladým človekom sa buduje prostredníctvom úctivého a neutrálneho prejavu a počúvania. Dieťa alebo mladý človek, ktorí boli v minulosti prichytení pri niečom zlom, môžu byť zvyknutí na to, že ich dospelí posudzujú. Najmä pre tieto deti a mladých ľudí je cenné, ak dospelý preukáže, že je pripravený ich pri riešení záležitosti podporiť bez ohľadu na ich chyby. Keď dieťa alebo mladý človek podozrivý z trestného činu príde na mediáciu, zvyčajne pochopí, že urobil zle, a cíti sa vinný – dospelý to nemusí zdôrazňovať. V najhoršom prípade obviňovanie vyvolá u dieťaťa alebo mladého človeka vzdorovitú reakciu. Nižšie uvedený príklad opisuje mediáciu, v ktorej dospelí blízki mladým ľuďom boli zvyknutí na ich vzdorovité správanie, ale boli prekvapení, keď ich restoratívny prístup mediátorov upokojil.

Schopnosť mediátora uľahčiť dialóg medzi zúčastnenými stranami sa rozvíja v priebehu času a so skúsenosťami. Niekedy sa aj napriek najlepšiemu úsiliu mediátora dialóg v mediácii zvrhne na hádku a agresiu. Občas môže byť užitočné nechať prejaviť negatívne pocity strán, ako je podráždenie a hnev. Ak sa však takáto situácia naťahuje a eskaluje a ak na seba napríklad strany začnú kričať, mediátor môže situáciu upokojiť prerušením diskusie a pripomenutím stranám pravidiel mediácie. Mediátor môže napríklad povedať: „Toto je náročná situácia na monitorovanie ako mediátor. Dajme si chvíľu nadýchnuť sa a potom sa porozprávajme jeden po druhom. Každý bude vypočutý a bude mať čo povedať. Nezáleží na tom, či v tomto bode nesúhlasíte.“ Ďalším spôsobom, ako upokojiť mediáciu, je presmerovať strany na predchádzajúcu tému, napríklad: „Práve ste povedali, že neveríte tomu, čo hovorí osoba A. Čo si myslíte, že je dôvodom vašej nedôvery?“

Otázky na podporu mediácie

Čo sa stalo?

- Čo si pamätáš?
- Kde si bol/a?
- Kto tam bol?
- Ako to myslíš?
- Na čo si vtedy myslel/a?
- Ako sa teraz cítiš?
- Čo si myslíš, keď X povie...?
- Aký vplyv to malo na tvoj život alebo vaše životy?
- Sú ešte ďalší ľudia, ktorých ovplyvnilo to, čo sa stalo?
- Čo potrebuješ na to, aby si sa mohol/mohla posunúť ďalej?
- Čo môžeš urobiť ty sám/sama?
- Ako by si chcel/a napraviť škodu?
- V čo dúfaš?
- Chceš uzavrieť dohodu? O čom by mala byť?
- Čo chceš sľúbiť a komu?

- Chceš, aby sme sa stretli neskôr?
- Čo chceš povedať svojim priateľom? Bolo by dobré povedať to škole alebo sociálnemu pracovníkovi?

Dobrý spôsob, ako objasniť, čo strany hovoria, je zopakovať to, čo ste počuli:

- Rozumel som ti správne, keď si povedal...?
- Počul som ťa správne, keď si povedal...?
- Chcel by som sa dozvedieť viac o tom, čo si povedal...

Vek a úroveň vývoja

Deti a mladí ľudia všetkých vekových kategórií sa môžu zúčastniť mediácie so súhlasom svojich zákonných zástupcov. Mediátori však musia zabezpečiť, aby dialóg v mediácii bol na úrovni porozumenia a jazyka maloletých. To napríklad znamená, že by sa malo vyhýbať mediačnému žargónu.

Pre dieťa alebo mladého človeka môže byť ťažké pochopiť zložité problémy iba prostredníctvom reči. Môže byť užitočné ilustrovať reč nejakým konkrétnym spôsobom, napríklad kreslením alebo používaním emocionálnych kariet. Ak mediujete krádež alebo vandalizmus, môžete na mediáciu priniesť hotovosť. To dáva dieťaťu alebo mladému človeku konkrétnu predstavu o tom, koľko peňazí poškodená strana v dôsledku trestného činu stratila.

Okrem toho sa pri dohode o akejkoľvek náhrade škody musí zohľadniť vek podozrivého. Ak je podozrivý veľmi mladý, náhrada škody prostredníctvom práce nemusí byť možná. Je tiež dôležité, aby mediátor bol oboznámený s určitými aspektmi trestného procesu, ktoré sú relevantné pre strany, ako je vek trestnej zodpovednosti a rozdiel medzi trestnými činmi súkromnej žaloby a trestnými činmi verejnej žaloby (pozri strany 22 – 23, Po mediácii).

Vek trestnej zodpovednosti vo Fínsku je 15 rokov, ale aj mladšie osoby sú zo zákona zodpovedné za škodu, ktorú spôsobia. Môžu sa uplatniť aj opatrenia na ochranu detí alebo mladistvých, bez ohľadu na ich vek. Ak má podozrivý viac ako 15 rokov,

orgán môže zohľadniť výsledok mediácie v ďalšom konaní, ako je napríklad trestné stíhanie alebo určenie trestu.

Mediátor by mal tiež chápať testovanie hraníc a vzdorovitosť spojenú s dospievaním. Malý záblesk v oku mediátora nie je zlá vec, ak sa dieťa alebo mladý človek snaží overiť, či je mediátor hodný dôvery. Aj keď strany mediátora kritizujú, mediátor sa nesmie nechať vyprovokovať, uraziť sa ani urážať strany späť.

Dieťa alebo mladý človek môže ospravedlňovať spáchanie trestného činu, pretože považuje pravidlá za nespravodlivé a seba samého za nedotknuteľného. Najmä ak je poškodenou stranou podnik, napríklad obchod, dieťa alebo mladý človek si môže myslieť, že neexistuje žiadna skutočná obeť trestného činu, ktorého sa dopúšťa, a že krádež alebo poškodenie majetku podniku nie je vážna vec. Mediácia je príležitosťou naučiť dieťa alebo mladého človeka, prečo existujú určité pravidlá a prečo je dôležité ich dodržiavať.

Ak bol trestný čin spáchaný proti podniku, poškodenú stranu na mediačnom stretnutí zastupuje jeden z jej zamestnancov. Je dobré, ak je zamestnanec úprimne rozhorčený nad skutkom a otvorene to prejaví v mediácii. Týmto spôsobom podnik v mysli dieťaťa alebo mladého človeka nadobudne určitú tvár. Zamestnanci podnikov, ktorí sa stali obeťami vandalizmu a krádeží, môžu mať negatívny dojem z delikventných detí a mladých ľudí. Môžu si myslieť, že podozrivý by mal byť potrestaný, aby sa zo svojej chyby poučil. Preto by mal mediátor pred mediáciou zdôrazniť zástupcovi podniku, že účelom mediácie nie je potrestať alebo obviniť podozrivého, ale povzbudiť ho, aby prevzal zodpovednosť.

Okrem toho by ste si mali vopred zistiť, či je podnik pripravený umožniť podozrivému nahradiť škodu prácou. Myšlienka náhrady škody prostredníctvom práce sa môže spoločnosti spočiatku zdať nepriaznivá, pretože spoločnosť je zvyčajne zodpovedná za dohľad nad náhradou škody prostredníctvom práce. Ak je mediátorom pouličný mediátor, mali by ste spoločnosti oznámiť, že pouličný mediátor sa môže postarať o dohľad nad náhradou škody prostredníctvom práce (pozri strany 20 – 21, Náhrada škody prostredníctvom práce).

Neuropsychiatrické charakteristiky

Vek nie je jediným určujúcim faktorom vývojovej úrovne, ale individuálne rozdiely, ako napríklad neuropsychiatrické charakteristiky, môžu mať tiež vplyv na vývojovú úroveň dieťaťa alebo mladého človeka. Medzi typické charakteristiky patria ťažkosti s učením, poruchy pozornosti a rôzne komunikačné a sociálne interakcie.

Špeciálne charakteristiky, ako napríklad ťažkosti s gramotnosťou, môžu znamenať, že dieťa alebo mladá osoba, alebo ich zákonný zástupca, nemusia plne rozumieť tomu, čo je napísané v mediačnej dohode. V takom prípade si napríklad nemusí všimnúť, ak sú v dohode chyby. Môže sa hanbiť, a preto sa neodváži nastoliť túto otázku na mediačnom stretnutí. Aby sa predišlo takýmto situáciám, je vhodné opýtať sa zákonných zástupcov a detí alebo mladých ľudí na akékoľvek osobitné vlastnosti už na samostatných stretnutiach. Potom je možné dohodnúť špeciálne opatrenia, aby sa tieto vlastnosti zohľadnili v mediácii. Nižšie uvedený zoznam obsahuje užitočné tipy pre situácie, keď sa mediátori stretnú s deťmi alebo mladými ľuďmi s osobitnými vlastnosťami alebo s ich zákonnými zástupcami.

Tipy, ako zohľadniť špeciálne potreby

- Dajte mediačnú dohodu strane s poruchami gramotnosti na prečítanie, ale pre istotu ju prečítajte aj nahlas.
- Ak viete, že niekto v mediácii je impulzívny alebo má agresívne sklony, podniknite určité opatrenia. Môžete napríklad vymeniť teplé nápoje za studené, podávať ich z jednorazových pohárov namiesto skutočných a premyslieť si usporiadanie sedenia a únikových trás, aby boli všetci v bezpečí.
- Vopred zistite, či má dieťa alebo mladý človek obavy z niečoho, čo súvisí s mediáciou. Toto je obzvlášť dôležité, ak má poruchu autistického spektra alebo problémy s duševným zdravím. Môžete napríklad:
    - vopred odfotiť miesto mediácie a poslať fotografie dieťaťu alebo mladému človeku a jeho zákonnému zástupcovi, ak majú obavy z návštevy mediačného miesta.

- vopred požiadajte dieťa alebo mladého človeka o zoznam vecí, o ktorých sa chce v rámci mediácie rozprávať. Takto, ak si netrúfa nastoliť problémy v mediácii sám/sama, môžete to urobiť za neho/ňu.

- Dohodnite sa s dieťaťom alebo mladým človekom na znamení, ktoré môže neverbálne ukázať, napríklad, že potrebuje prestávku.
- Opýtajte sa dieťaťa alebo mladého človeka s ťažkosťami s koncentráciou a jeho zákonného zástupcu, čo potrebujú na sústredenie. Nadmerné vizuálne podnety môžu rozptyľovať sústredenie, preto ich odstráňte z mediačnej miestnosti. V prípade potreby si robte prestávky. Medzi veci, ktoré vám pomôžu sústrediť sa, patria:
  - kresliace vybavenie,
  - flipchart, na ktorý mediátor kreslí veci, ktoré chce ilustrovať,
  - predmet, ktorého sa dá dotknúť, napríklad fidget spinner, alebo
  - otočná stolička, atď.

Prostriedky ochrany detí a mládeže

Mediácia často vyvoláva u účastníkov negatívne emócie a keď prídu na mediáciu, dieťa alebo mladý človek môže byť napätý, neochotný alebo uzavretý. Môžu sa snažiť uľaviť si pomocou rôznych ochranných prostriedkov, ako je zakrývanie tváre vlasmi alebo pokrývkou hlavy. Je dôležité, aby mediátor netrval na tom, aby sa dieťa alebo mladý človek vzdal svojich ochranných prostriedkov, pretože by to v najhoršom prípade mohlo spôsobiť, že sa dieťa alebo mladý človek ešte viac uzavrie. V podstate je účelom mediácie zmierniť citlivé udalosti a emócie, nie moralizovať alebo vzdelávať zúčastnené strany.

Smiech, chichotanie alebo vzdorovité správanie môže byť tiež spôsobom, akým sa dieťa alebo mladý človek môže chrániť. Mediátor by nemal byť nervózny, aj keď sa na prvý pohľad zdá, že dieťa alebo mladý človek neberie mediáciu vážne. S najväčšou pravdepodobnosťou sa dieťa alebo mladý človek správa nevhodne, pretože je nervózny. Mediátor môže uvoľniť napätie napríklad tým, že pokojne povie, že smiech je pravdepodobne znakom toho, že si nervózny/a. Na druhej strane, obviňujúci jazyk nezodpovedá povahe mediácie.

Ak uzavretosť dieťaťa alebo mladého človeka bráni pokroku v mediácii, mediátori môžu skúsiť otázky na podporu mediácie alebo karty s emóciami opísané vyššie. V týchto situáciách musia byť mediátori trpezliví. Len preto, že dieťa alebo mladý človek mlčí čas, ktorý sa dospelému zdá byť dlhý, neznamená to, že nepočúva. Napríklad môže premýšľať o odpovedi na otázku. V tomto prípade sa neodporúča klásť okamžite novú otázku. To by mohlo spôsobiť, že dieťa alebo mladý človek bude zmätený a tým sa viac uzavrie do seba. V takýchto situáciách by mali mediátori okrem iného praktizovať tolerovanie ticha.

Dynamika skupiny a usporiadanie sedenia

Deti a mladí ľudia sú do istej miery náchylní páchať trestné činy v skupinách. Mediácie sa preto niekedy týkajú viacerých detí alebo mladých ľudí podozrivých z trestného činu. Preto sa od mediátorov v prípadoch týkajúcich sa maloletých vyžaduje, aby rozumeli dynamike skupiny detí a mladých ľudí a niekedy aj aby mali zručnosti v riadení skupiny.

Aby ste spoznali skupinovú dynamiku strán mediácie, je dobré začať tým, že sa strán opýtate na ich sociálne vzťahy, vzťahy na akýchkoľvek samostatných stretnutiach. Keď sú známe sociálne vzťahy skupiny, možno ich zohľadniť v poradí sedenia počas mediačného stretnutia. Ak je to možné, dobrí priatelia by nemali byť počas mediácie umiestňovaní vedľa seba. Je pravdepodobné, že budú hľadať útočisko jeden u druhého a ak sedia blízko seba, môžu sa začať chichotať alebo sa inak správať nevhodne.

Usporiadanie sedenia je obzvlášť dôležité, keď mediácia zahŕňa situáciu dvoch priateľov. Napríklad, ak dvaja priatelia podozriví z trestného činu sedia v mediácii vedľa seba, ale poškodená strana sedí sama na druhej strane, východisková pozícia mediácie sa stáva veľmi nerovnou. Umiestnením dospelých osôb, ako sú mediátori a zákonní zástupcovia, medzi strany sa dá atmosféra mediácie upokojiť a urobiť vyváženejšou. Vo všeobecnosti má prítomnosť zákonných zástupcov často pozitívny vplyv na deti a mladých ľudí, ktorí

zvyčajne rešpektujú svojich zákonných zástupcov a neodvážia sa pred nimi správať hlúpo. Mediátori môžu o tom informovať zákonných zástupcov pred mediáciou alebo na jej začiatku, aby vedeli, že v mediácii zohrávajú dôležitú úlohu.

Okrem toho, pri zvažovaní usporiadania sedenia je vhodné zabezpečiť, aby mediátori mali medzi sebou očný kontakt, pretože to umožňuje neverbálnu komunikáciu. Prípadné podporné osoby a tlmočníci môžu sedieť vedľa svojich klientov alebo, ak je účastníkov veľa, môžu sedieť vo vonkajšom kruhu.

Mediácia na ulici

Mediácia na ulici je doplnkový model mediácie vo Fínsku, ktorý sa uplatňuje pri trestných činoch a sporoch týkajúcich sa detí alebo mladých ľudí mladších ako 18 rokov. Model bol pôvodne vyvinutý v Nórsku a Aseman Lapset ry ho prispôsobil fínskym podmienkam. Mediácia na ulici sa vo Fínsku vykonáva od roku 2013.

Prvé prípady postúpené mediácii na ulici sa týkali výtržníctva a kriminálneho správania mladých ľudí v nákupných centrách. Odvtedy sa mediácia na ulici rozšírila a zahŕňa širokú škálu ďalších trestných činov a sporov, v ktorých je aspoň jedna zo strán mladšia ako 18 rokov. Najtypickejšími prípadmi, ktoré sa mediácii podrobujú, sú napadnutia medzi mladými ľuďmi, vandalizmus a dlhotrvajúce šikanovanie v škole. Mediácia sa týkala napríklad aj domáceho násilia.

Mediácia na ulici úzko spolupracuje s pracovným modelom K-0 od Asemana Lapsetaryho na riešenie šikanovania. Prostredníctvom K-0 bolo možné riešiť konflikty medzi deťmi a mladými ľuďmi v ranom štádiu, keď sú ešte stále sporné. Tieto mediačné procesy boli flexibilnejšie a rýchlejšie ako zvyčajne, čo umožnilo urovnať konflikty skôr, ako prerastú do policajnej správy. Aseman Lapset ry ponúkol odborníkom na vzdelávanie v celom Fínsku školenia v oblasti mediačných zručností a sieťovej práce s mladými ľuďmi v konfliktných situáciách.

Mediácia na ulici je založená na vytváraní sietí, najmä s políciou, mediačnými službami, orgánmi činnými v trestnom konaní, školami a sociálnymi službami. Napriek svojmu názvu sa pouličná mediácia nekoná na ulici. Hoci je možné zasiahnuť v čase konfliktu, napríklad rozhovorom so stranami, k skutočnému vyriešeniu konfliktu dôjde až na neskoršom mediačnom stretnutí.

Názov „pouličná mediácia“ je priamy preklad nórskeho slova gatemegling. Kvôli prehľadnosti sa stranám a rodinám často jednoducho hovorí o mediácii, aj keď sa v nej používa pouličná mediácia.

Mediácia na ulici rieši konflikty konštruktívnym a holistickým spôsobom so zameraním na predchádzanie tomu, aby dieťa alebo mladá osoba predišla marginalizácii alebo upadnutiu do cyklu kriminality. Pouliční mediátori sú pedagogickí pracovníci vyškolení ako mediátori. Metóda je založená na rovnakých hodnotách a princípoch restoratívnej justície ako zákonná mediácia v trestných a občianskoprávnych veciach.

Aký je rozdiel medzi pouličnou mediáciou a zákonnou mediáciou v trestných a občianskoprávnych veciach?

Najvýznamnejší rozdiel medzi pouličnou mediáciou a zákonnou trestnoprávnou a občianskoprávnou mediáciou spočíva v tom, že aspoň jeden z mediátorov je pedagogický pracovník. V pouličnej mediácii zvyčajne pôsobia ako dvojica mediátorov dobrovoľný mediátor a pouličný mediátor. Ak je záležitosť, ktorá sa má mediovať, obzvlášť náročná, mediačná kancelária si môže vybrať dvoch pouličných mediátorov, ktorí budú pôsobiť ako mediátori. Malý počet pouličných mediácií sa iniciuje na základe žiadosti, ktorá prichádza priamo k mediátorom z preventívnej policajnej jednotky alebo od bezpečnostných pracovníkov. Prax pouličnej mediácie sa líši v závislosti od miesta konania.

- Školenie pouličných mediátorov je kratšie ako školenie dobrovoľných mediátorov a zameriava sa najmä na proces mediácie a stretnutia strany. Kratšie obdobie odbornej prípravy je možné, pretože odborné vzdelanie tých, ktorí sa školia ako pouliční mediátori, ich dobre vybavuje na to, aby pôsobili ako mediátori v prípadoch týkajúcich sa detí a mládeže. Školenie dobrovoľných mediátorov sa zameriava viac na techniky dohadovania a trestné konanie ako školenie pouličných mediátorov. Pri práci vo dvojiciach sa zručnosti pouličného mediátora a dobrovoľného mediátora navzájom dopĺňajú.

Prítomnosť pedagogických pracovníkov v mediácii prináša odborné znalosti do styku s deťmi, mladými ľuďmi a rodiny. Mediátori na ulici dbajú na to, aby sa počas mediácie zohľadňoval vek a vývojová úroveň maloletých. Na rozdiel od dobrovoľných mediátorov vykonávajú

pouliční mediátori mediáciu ako súčasť svojej práce. V prípade potreby pouliční mediátori pokračujú v práci s dieťaťom alebo mladou osobou a jeho rodinou zapojenou do mediácie alebo zabezpečujú, aby následne využívali ďalšie služby, ktoré im boli ponúkané. Pouliční mediátori majú tiež možnosť stretnúť sa so stranami mediácie mimo mediačnej kancelárie a dohliadať na dieťa alebo mladú osobu v prípade reštitúcie prostredníctvom práce (pozri Monitorovanie).

Medzi vyškolených pouličných mediátorov patria:

- pracovníci s mládežou,
- špecializovaní pracovníci s mládežou,
- terénni pracovníci alebo mobilní pracovníci s mládežou,
- učitelia a kurátori,
- rodinní pracovníci,
- krízoví pracovníci,
- pracovníci v oblasti závislostí,
- sociálni pracovníci a
- psychológovia.

Cieľom mediácie na ulici je pracovať rýchlo, aby sa konflikt neprehlboval a strany nezabudli, čo sa stalo pred mediáciou. Deti a mladí ľudia majú iné vnímanie času ako dospelí, preto je obzvlášť dôležité riešiť vec rýchlo. Časy spracovania prípadu sú však ovplyvnené faktormi, ako je napríklad to, ako rýchlo polícia postúpi trestný čin na mediáciu. Preto v praxi nie je rýchle vybavenie vždy možné.

Hlavným cieľom mediácie na ulici je kompenzovať straty iným spôsobom ako veľkou sumou peňazí, napríklad reštitúciou prostredníctvom práce alebo dohodou o zmene správania. Je dôležité, aby spôsob náhrady škody bol primeraný veku a vývojovej úrovni mladého človeka.

Od začiatku roka 2020 dostáva pouličná mediácia cielené prevádzkové granty od Centra pre financovanie sociálnej starostlivosti a zdravotníctva (STEA), ktorá umožňuje vykonávanie pouličnej mediácie najmä v oblastiach pôsobnosti mediačných kancelárií v Helsinkách, Západnej Uusimaa a Vantaa. V prípade potreby a na požiadanie sa školenie v oblasti pouličnej mediácie poskytne aj v iných oblastiach za úhradu nákladov na ubytovanie a cestovné.

Priebeh mediácie v trestných veciach

Nižšie je uvedený podrobný návod na proces mediácie v trestných prípadoch týkajúcich sa detí alebo mladých ľudí. Hlavné zásady a Postupy mediácie v trestných veciach sa nelíšia od iných mediácií, ak sú do toho zapojení maloletí. Existujú však určité veci, ktorých si musia byť mediátori vedomí pri jednaní s maloletými.

Pred mediačným stretnutím

Mediačný proces sa začína žiadosťou o mediáciu, ktorú môžu podať strany trestného činu, polícia, prokurátor, iný verejný orgán alebo iná osoba oboznámená s konfliktom, napríklad pedagóg alebo pracovník s mládežou. V prípade maloletých môže iniciatívu prevziať aj rodič alebo zákonný zástupca. V prípadoch násilia páchaného intímnym partnerom môže mediáciu začať iba polícia alebo prokurátor. K násiliu páchanému v intímnych vzťahoch dochádza napríklad vtedy, keď sa rodič správa násilne voči dieťaťu alebo naopak. Prevažná väčšina mediačných iniciatív pochádza od polície, pričom často vystupuje ako iniciátor prokurátor. Úlohou mediátora je posúdiť, či je trestný čin vhodný na mediáciu.

Mediačná kancelária vyberá mediátorov, ktorí sú pre danú prácu vhodní na základe ich skúseností a zručností. V každom prípade sú k dispozícii najmenej dvaja mediátori. Pred mediačným stretnutím je úlohou mediátorov pripraviť strany tým, že im poskytnú informácie o mediácii a následných a podporných službách.

Ak je podozrivý starší ako 15 rokov, t. j. je trestne zodpovedný, je dôležité, aby mediátori vedeli, či ide o trestný čin, ktorý sa stíha na návrh poškodeného, trestný čin, v ktorom koná prokurátor, alebo trestný čin, v ktorom prokurátor podáva obžalobu. Následne budú môcť informovať strany o tom, ako môže prípadné urovnanie v rámci mediácie ovplyvniť trestné konanie, ktoré prebieha súbežne s mediáciou. Trestný čin súkromnej obžaloby môže viesť iba na súdne konanie na žiadosť poškodenej strany. V prípade formálne stíhaného trestného

činu má konečné slovo prokurátor a môže stíhať, aj keď poškodená strana nechce (pozri Po mediácii).

Mediátori kontaktujú obidve strany a vopred pripravia mediačné stretnutie ako aj všetky individuálne stretnutia. Mediátori zabezpečia rezerváciu mediačnej miestnosti a jej bezpečnosť. Mediátori sa okrem toho v prípade potreby oboznámia s trestným činom, ktorý je predmetom meditácie, jeho pozadím a príslušnou dokumentáciu. Predbežná príprava na mediáciu zahŕňa vzájomné zoznámenie sa a rozdelenie práce medzi mediátormi. Ak sa prípad rieši v mediačnej kancelárii, odborní zamestnanci vykonajú prípravné práce a poskytnú mediátorom dostatočné informácie na organizáciu mediácie. Ak sa prípad rieši v inom kontexte, napríklad na žiadosť polície, ako je to typické pre pouličnú mediáciu, napríklad v škole, predbežná príprava môže zahŕňať diskusie so zamestnancami školy a stranami konfliktu a vypočutie si každého uhla pohľadu.

Individuálne stretnutia

Mediácia môže byť pre dieťa alebo mladého človeka veľmi neznámou a stresujúcou skúsenosťou. Preto sa v mediáciách týkajúcich sa maloletých odporúča, aby sa mediátori stretli so stranami vopred na samostatných stretnutiach. Ideálny čas na individuálne stretnutia je približne týždeň pred mediačným zasadnutím. Strany si tak v čase samotnej mediácie budú lepšie pamätať témy, ktoré boli rozobraté počas individuálneho stretnutia.

Samostatné stretnutia umožňujú stranám oboznámiť sa s mediačným procesom a mediátormi a súkromne si podeliť o svoje skúsenosti a pocity z toho, čo sa stalo. To môže zmierniť úzkosť dieťaťa alebo mladého človeka z mediácie a stretnutia s druhou stranou. Zároveň budú mediátori schopní určiť, či strany potrebujú podporu a následné služby alebo špeciálne mediačné opatrenia.

Rovnako ako pri mediovaných stretnutiach, aj samostatné stretnutia sú dôverné. Mediátori by to mali dieťaťu alebo mladému človeku jasne oznámiť, aby sa nemusel/a obávať, že mediátori bez jeho súhlasu otvoria témy prediskutované počas individuálneho stretnutia.

Vzhľadom na skúsenosti pouličných mediátorov je pre mediátorov užitočné, ak si počas predbežného stretnutia zriadia spoločnú skupinu WhatsApp s dieťaťom alebo mladým človekom. Ak je do mediácie zapojených viacero detí alebo mladých ľudí, mediátori môžu s nimi zriadiť spoločnú skupinu alebo samostatnú skupinu s každou stranou. Prostredníctvom skupín WhatsApp môžu mediátori a strany diskutovať o praktických otázkach týkajúcich sa mediácie v nízkoprahovom prostredí.

Individuálne stretnutia sú často dôležité aj pre zákonných zástupcov. Mediátori sa môžu so správcami stretnúť vopred, buď samostatne, alebo spolu s deťmi alebo mladými ľuďmi. Tým, že sa vopred stretnú aj so zákonnými zástupcami, nemusia prvýkrát prežívať emocionálny zmätok z udalostí a ich dopad na rodinu počas samotného mediačného stretnutia. Sú tak schopní lepšie podporiť svoje dieťa pri riešení záležitosti a dať mu priestor na vyjadrenie vlastných názorov a pocitov.

Posúdenie potrieb služieb

Niekedy sa trestný čin, ktorý je predmetom mediácie, týka dlhodobých a zložitých problémov, ktoré samotná mediácia nedokáže vyriešiť. Mediátori by preto mali strany informovať o možnosti využitia nadväzujúcich a podporných služieb v dostatočnom predstihu pred mediačným stretnutím. Následné a podporné služby môžu potrebovať poškodená strana aj podozrivý.

Keďže dieťa alebo mladý človek nemusí mať energiu, zručnosti alebo odvahu vyhľadať pomoc sám, mal by ho zákonný zástupca informovať o dostupných službách. Na samostatnom stretnutí sa možno dohodnúť, kto bude dieťa alebo mladého človeka sprevádzať na službu. Často je najvhodnejšie, aby to urobil zákonný zástupca. Ak je však mladý človek v období dospievania a prirodzene sa odpútava od svojich rodičov, vhodnejšou alternatívou môže byť iná dôveryhodná dospelá osoba.

Niekedy mediačný proces odhalí, že dieťa alebo mladá osoba a jej rodina potrebujú pomoc orgánov sociálnoprávnej ochrany detí. Ak má mediátor takéto podozrenie, mal by prediskutovať podanie podnetu na sociálnoprávnu ochranu dieťaťa s ostatnými mediátormi, maloletým a jeho zákonným zástupcom. Vo všeobecnosti je zodpovednosť za podanie podnetu o ochrane dieťaťa na mediátorovi, ale môže ho podať aj pouličný mediátor po prediskutovaní záležitosti so zúčastnenými stranami.

Výhodou pouličnej mediácie oproti tradičnej mediácii je možnosť dlhodobej práce s deťmi, mladými ľuďmi a ich rodinami. Potrebnú podporu je možné určiť individuálne a pouličný mediátor môže zabezpečiť, aby sa dieťa alebo mladý človek, ktorý potrebuje pomoc, a jeho rodina skutočne zapojili do následných alebo podporných služieb, ktoré im sú ponúkané. V prípade potreby môže pouličný mediátor nadviazať trvalý klientsky vzťah so stranou mediácie a jej rodinou.

Podporný personál a tlmočníci

Poškodená strana aj podozrivý majú nárok na účasť podpornej osoby na mediácii a účastníci konania by o tom mali byť v dostatočnom predstihu informovaní. Prítomnosť podpornej osoby je podmienená súhlasom všetkých strán a podmienkou, že nebude prekážať mediácii. Ak sa medzi mediátormi, stranami a zákonnými zástupcami nedosiahne dohoda o účasti podpornej osoby na mediácii, o tejto záležitosti rozhodne mediačná kancelária (zákon o mediácii, § 18). Podpornou osobou môže byť člen rodiny, príbuzný, priateľ, známy alebo iná osoba určená stranou. Poškodená strana môže bezplatne získať vyškolenú podpornú osobu od organizácie Victim Support Finland (www.riku.fi). V prípade detí a mladých ľudí v náhradnej starostlivosti sa odporúča, aby sa na mediácii okrem zákonných zástupcov zúčastnil aj zákonný zástupca umiestnenej osoby, napríklad sociálny pracovník, ako podporná osoba.

V prípade potreby sa mediácie zúčastní aj tlmočník alebo tlmočníci. Ak materinským jazykom rodiny zapojenej do mediácie nie je fínština, tlmočnícke služby by mali byť ľahko dostupné. Tlmočníka zvyčajne potrebuje zákonný zástupca v rodine, menej často samotné dieťa alebo mladý človek. Využívanie tlmočníkov umožňuje rovnaké zaobchádzanie so všetkými účastníkmi. Využitie tlmočníka neznamená, že tlmočená osoba nemôže v mediácii hovoriť aj po fínsky, koľko uzná za vhodné. Je dobrou praxou, aby sa tlmočená osoba sama rozhodla, kedy je tlmočenie potrebné a kedy nie (Turkka a Saarholm 2021).

Mediátor môže vyjadriť svoje postrehy k potrebe tlmočníka, konečná zodpovednosť za posúdenie potreby tlmočníka, jeho zabezpečenie a úhrada nákladov leží na mediačnej kancelárii. Ak sa koná viac ako jedno mediačné stretnutie, mali by sa mediátori opýtať tlmočníckej služby, či by sa ten istý tlmočník mohol zúčastniť aj ďalšieho stretnutia. Je dôležité, aby medzi tlmočníkom a tlmočenou osobou panovala dôvera, čo

uľahčuje využitie toho istého tlmočníka. Okrem toho je práca tlmočníka jednoduchšia, keď je mu mediačný proces a vec, ktorá sa má mediovať, už známe.

Podporné osoby alebo tlmočníci sa nezúčastňujú diskusie, ale počas mediácie zostávajú v úzadí. Úlohou tlmočníkov je iba prekladať prebiehajúce diskusie. Rovnako ako ostatní účastníci, aj podporní pracovníci a tlmočníci sú v mediácii viazaní mlčanlivosťou.

Tipy pre prácu s tlmočníkmi

- Odporúča sa, aby boli tlmočníci fyzicky prítomní na mediačnom stretnutí. Pri tlmočení na diaľku existuje riziko, že tlmočník nedokáže správne porozumieť tomu, čo strany hovoria. Napríklad môže nechtiac požiadať plačúce dieťa alebo mladú osobu, aby hovorila hlasnejšie. Takéto situácie spôsobujú zúčastneným stranám dodatočnú psychickú záťaž.
- Ak je v mediácii potrebný viac ako jeden jazyk, je dobré sa vopred dohodnúť na poradí, v akom bude tlmočenie uskutočniť. Toto by sa malo urobiť ako prvé, aby tlmočenie prebehlo hladko od začiatku. Tu je príklad osvedčeného postupu:
    - Cudzí jazyk A sa najprv preloží do fínčiny a potom do cudzieho jazyka B.
    - Cudzí jazyk B sa najprv preloží do fínčiny a potom do cudzieho jazyka A.
    - Nezáleží na tom, či sa fínčina najprv prekladá do cudzieho jazyka A alebo B, pokiaľ je poradie dohodnuté na začiatku mediácie a dodržiavané počas celej mediácie. Týmto spôsobom tlmočníci vedia, kedy je rad na nich, a nehovoria jeden cez druhého.

Mediátori pracujúci vo dvojiciach

Mediácia sa vždy zúčastňuje najmenej dvoch mediátorov. V prípade mediácie, do ktorej sú zapojení maloletí, môžu byť mediátormi dobrovoľní mediátori, pouliční mediátori alebo obaja. Súčasťou predbežných príprav na mediáciu je dôkladné oboznámenie sa s ostatnými mediátormi a dohoda o úlohách a zodpovednostiach počas mediácie.

Mediátori by si mali aspoň vopred prediskutovať, akými mediátormi sú. Neexistuje jeden typ dobrého mediátora, pretože každý mediátor do situácie vnáša svoje vlastné silné stránky a zručnosti. Stojí za to to čo najlepšie využiť; v najlepšom prípade mediátori dokážu navzájom presadiť silné stránky.

Napríklad, mediátori sa môžu dohodnúť, že jeden z nich povedie diskusiu a druhý sa zameria na počúvanie strán a na neverbálnu komunikáciu. Práca vo dvojiciach umožňuje mediátorom zamerať sa na rôzne problémy, čo im umožňuje pozrieť sa na konflikt z rôznych uhlov pohľadu. Keď sú úlohy a zodpovednosti vopred jasne dohodnuté, mediačné stretnutie sa môže zamerať na podstatné veci a vyhnúť sa zmätku alebo prekrývaniu.

Rôzne silné stránky mediátorov sú obzvlášť zrejmé, keď spolupracujú dobrovoľný mediátor a pouličný mediátor. Prvý môže mať rozsiahle skúsenosti s mediáciou náročných konfliktov, zatiaľ čo druhý môže mať silné pochopenie výziev a špecifík detstva a dospievania. Práca vo dvojiciach je preto skvelou príležitosťou pre mediátorov, aby sa od seba navzájom naučili nové zručnosti.

Úspešná práca vo dvojiciach si vyžaduje, aby mediátori postupovali jednotne. Cieľom je umožniť stranám cítiť sa aktívnymi hráčmi vo svojej vlastnej záležitosti. Mediátori by sa mali vyhýbať zdôrazňovaniu vlastných zručností a výhod. Mediácia by sa mala zamerať na strany, nie na mediátorov. Je tiež dôležité, aby boli mediátori psychicky prítomní. To im umožňuje čo najlepšie sa navzájom podporovať a reflektovať ich vlastný vnútorný dialóg.

Je prirodzené, že mediátori sa niekedy vo svojej práci cítia neisto. Ak sa zdá, že mediácia sa zastavila, môžu stranám navrhnúť prestávku. Počas prestávky môžu mediátori spoločne premýšľať o pocitoch a myšlienkach, ktoré v nich diskusia vyvolala.

Aj ťažké pocity sa zvyčajne vyjasnia, keď sa o ne podelíte s niekým iným. Mediátori sa môžu počas mediácie zapojiť aj do reflexívnej diskusie, ale mali by si dávať pozor, aby nahlas nehovorili veci, ktoré by strany mohli interpretovať ako zaujaté.

Počas mediačného stretnutia

Na začiatku mediačného stretnutia by mali byť mediátori prístupní a mali by hovoriť o témach, ktoré nesúvisia s mediáciou. Mediátori môžu stranám ponúknuť kávu, džús a občerstvenie. Takéto malé gestá pomáhajú uvoľniť atmosféru a vďaka nim meditácia pôsobí menej ako formálne vypočutie na úrade alebo súdne konanie. Mediátori sa môžu tiež poďakovať účastníkom za účasť na stretnutí. Často stačí jedno mediačné stretnutie, ale niekedy môže byť užitočné rozdeliť mediáciu na niekoľko stretnutí. To závisí od potreby strán a povahy veci, ktorá je predmetom mediácie.

Úvodné slovo

Samotná mediácia začína úvodným slovom mediátorov. Úvodné slovo predstavuje účastníkov a načrtáva zásady, základné pravidlá, ciele a práva strán. Okrem toho, ak má podozrivý viac ako 15 rokov, úvodné slovo by malo vysvetliť, ako môže mediácia ovplyvniť trestný proces (pozri strany 22 – 23, Po mediácii).

Na konci svojho slova dajú mediátori stranám možnosť klásť otázky a uistia sa, že každý pochopil, čo bolo povedané v úvodnom slove. Dôsledné prechádzanie otázok ochráni proces a zvýši pocit bezpečia strán. Ak sa v ktoromkoľvek momente mediácie objaví napätie alebo nepokoj, mediátori môžu účastníkom láskavo pripomenúť základné pravidlá, ktoré boli prediskutované na začiatku.

Kontrolný zoznam pre úvodné slovo mediácie

- Mediácia nie je o vyšetrovaní alebo hľadaní vinníkov, ale o diskusii a výmene názorov.
- Mediácia je dobrovoľná a možno ju ukončiť v ktorejkoľvek fáze.
- Mediácia je nestranná a dôverná.
- Mediácia je bezplatná.
- Účastníci mediácie sú viazaní mlčanlivosťou.
- Prestávku je možné vyžiadať si kedykoľvek podľa potreby.
- Prežívanie a prejavovanie emócií je povolené, agresívne správanie však nie.
- Účastníci sa navzájom počúvajú a rešpektujú. Hovorí vždy len jedna osoba a rozprávajúci nie je prerušovaný.
- Hlavným bodom mediácie sú strany. Zákonní zástupcovia by sa mali vyhýbať hovoreniu v mene svojho dieťaťa alebo namiesto neho. Zákonní zástupcovia môžu byť požiadaní, aby na chvíľu opustili mediačnú miestnosť.
- Akákoľvek dohoda o mediácii alebo skutočnosť, že k dohode nedošlo, sa zvyčajne zasiela orgánu, ktorý mediáciu inicioval.
- Okrem toho, ak má podozrivý viac ako 15 rokov:
    - Orgán môže zohľadniť výsledok mediácie v ďalšom konaní, ako napríklad v predbežnom vyšetrovaní alebo trestnom konaní alebo o určení trestu.

Prestávky

Dĺžka mediačného stretnutia závisí od viacerých faktorov, ako je závažnosť a rozsah riešenej záležitosti a vzťah medzi stranami. Mediácia zvyčajne trvá jednu až dve hodiny. Ak mediácia trvá dlhšie ako hodinu, je vhodné urobiť si aspoň jednu prestávku, ktorá účastníkom pômože udržať koncentráciu a zvládnuť priebeh stretnutia.

Vhodný čas na prestávku je napríklad vtedy, keď strany potrebujú čas na zváženie svojich rozhodnutí a spracovanie vyvolaných pocitov diskusiou v pokoji. Prestávka by sa mala urobiť aj vtedy, ak si mediátori nie sú istí niečím súvisiacim s mediáciou a chcú sa o tom zamyslieť medzi sebou alebo s odborníkom na mediáciu. Prestávky sú zvyčajne potrebné aj vtedy, ak majú účastníci neuropsychiatrické charakteristiky, ktoré im sťažujú sústredenie (pozri strany 9 – 10, Neuropsychiatrické charakteristiky).

Ak mediácia už trvala dve hodiny a k dohode sa zatiaľ nedospelo, mediátori môžu účastníkom navrhnúť ďalší termín stretnutia. Mediácia tak nie je príliš zaťažujúca, najmä pre maloletých. O tomto kroku by sa mali mediátori poradiť s účastníkmi mediácie.

Dohoda

Na záver sa zrekapitulujú otázky prerokované počas mediácie. Ak mediácia vedie k dohode, strany môžu s podporou mediátorov vypracovať dohodu o otázkach, ktoré si želajú. Dohoda sa môže vzťahovať na správanie, peňažné kompenzácie alebo oboje. Dohoda môže tiež stanoviť, že dohodu bude monitorovať mediačná kancelária, pouličný mediátor alebo iná strana. Ospravedlnenie môže byť súčasťou dohody, ale strany by nemali byť nútené k ospravedlneniu alebo odpusteniu. Keď mediátor pomôže dieťaťu alebo mladému človeku vyjadriť svoje myšlienky a pocity, ospravedlnenie často prichádza prirodzene.

Dosiahnutie dohody nie je najdôležitejším znakom úspešnej mediácie; dôležitejší je proces mediácie, dialóg, ktorý sa uskutočnil, a možnosť zmeny. Často už len samotná účasť na mediácii naučí strany konštruktívnejším a priateľskejším spôsobom konania a uľahčí im každodenný život.

Mediátori musia zabezpečiť, aby sa dohoda dosiahla konsenzom medzi stranami a aby strany nekonali unáhlene a neprijímali neprimerané rozhodnutia. Strany musia pochopiť, na čom sa dohodli a k čomu ich dohoda zaväzuje. Mediátori by mali zabezpečiť, aby stretnutie netrvalo príliš dlho, pretože existuje riziko, že strany nebudú mať energiu na dôkladnú prácu na dohode. Napríklad znenie dohody sa môže odložiť na iné stretnutie. Ak sa strany chystajú uzavrieť dohodu, ktorá je pre ne jednoznačne nevýhodná, mediátori by na to mali strany upozorniť a viesť ich radami a diskusiou. V prípade potreby možno mediáciu pozastaviť, aby strany mohli v pokoji zvážiť alternatívy.

Ak existuje dohoda o správaní, mediátori by mali zabezpečiť, aby boli pravidlá primerané a nie utláčajúce. Dohoda o správaní môže obsahovať napríklad podrobnosti o tom, ako vyhľadať ďalšie služby alebo konkrétne kroky, aby sa v budúcnosti predišlo podobným situáciám. V mediácii zahŕňajúcej deti a mladých ľudí môže byť dohoda o správaní užitočná vo vzdelávacom zmysle a strany sa môžu napríklad dohodnúť, že sa v budúcnosti pokúsia urovnať spory diskusiou.

Je dôležité, aby bola dohoda formulovaná tak, aby maloletí a ich zákonní zástupcovia rozumeli jej obsahu. Dobrá dohoda je jasná a má reálnu šancu na implementáciu. V dohode sú zaznamenávané mená strán a ich postavenie ako zmluvných strán, ako aj podrobnosti o akejkoľvek reštitúcii. Ak si to strany želajú, dohoda môže zaznamenať aj rôzne problémy, ktoré vznikli počas mediácie, prípadné ospravedlnenie a komentáre k mediačnému procesu a atmosfére. Ak sa mediáciou nezhoda nevyriešila, môže sa to tiež zaznamenať v dohode. Viac informácií o tom, ako vypracovať mediačné dohody, je k dispozícii v miestnych mediačných kanceláriách a v príručke „Rakennamme sovintoa – Opas rikosten ja riitojen sovitteluun“ (Flinck 2013). V mediačných kanceláriách sú k dispozícii národne štandardizované formuláre dohôd a formulár na súdne potvrdenie dohody.

Pred podpísaním si strany pozorne prečítajú mediačnú dohodu a požiadajú mediátorov o opravu prípadných chýb alebo nedostatkov. Okrem toho môžu mediátori prečítať dohodu (pozri strany 9 – 10, Neuropsychiatrické charakteristiky). Po podpísaní dohody mediátori informujú strany o jej právnych dôsledkoch, t. j. aké má právne následky, kde sa končí jej platnosť a ako môže ovplyvniť napríklad

akékoľvek súdne konanie. Ak si mediátor nie je istý niečím v dohode, môže si dať oddychový čas a pred podpisom záležitosť objasniť. Dohody v prípade detí mladších ako 18 rokov musia byť spravidla podpísané aj ich zákonným zástupcom.

V následnom konaní sa strana mediácie nemôže bez súhlasu druhej strany odvolávať na to, čo druhá strana predložila v mediácii, aby dosiahla dohodu (zákon o mediácii, § 21). Dohoda dosiahnutá v mediácii a dokument vypracovaný v jej dôsledku sa však môžu v následnom konaní uplatniť.

Peňažná kompenzácia

Pri určovaní výšky odškodnenia musia mediátori zabezpečiť, aby bolo primerané veku a vývoju dieťaťa alebo mladého človeka. Táto príručka načrtáva iba otázky týkajúce sa peňažného odškodnenia. Viac informácií o peňažnom odškodnení je k dispozícii v mediačných kanceláriách a v príručke „Rakennamme sovintoa – Opas rikosten ja riitojen sovitteluun“ (Flinck 2013).

Peňažné kompenzácie môžu mať formu peňažnej platby, náhrady škody formou práce, dohody o správaní alebo ich kombinácie. Čím väčšia je škoda, tým je pravdepodobnejšie, že pôjde o peňažnú kompenzáciu alebo kombináciu peňažnej kompenzácie a náhrady škody prostredníctvom práce.

Ak sa mediácie zúčastňuje viac ako jedna osoba, je dôležité, aby dohoda určila, či sú podozriví spoločne zodpovedný za škodu, ktorú spôsobil, alebo či je zodpovednosť medzi nimi rozdelená. Spoločná a nerozdielna zodpovednosť znamená, že každý z podozrivých je zaviazaný na náhradu celej škody. Inými slovami, poškodená strana môže požadovať plnú náhradu škody od ktoréhokoľvek z podozrivých.

V prípade detí a dospievajúcich je vhodné dohodnúť sa na rozdelení odškodného medzi podozrivých namiesto spoločnej a nerozdelnej zodpovednosti. Vo všeobecnosti sa výška odškodnenia stanoví pre každého podozrivého na rovnakej úrovni.

Náhrada škody prostredníctvom práce

Náhrada škody prostredníctvom práce sa považuje za najlepšiu formu odškodnenia, ak je cieľom, aby sa dieťa alebo mladý človek cítil zodpovedný a aby sa predišlo recidíve. Náhrada škody prostredníctvom práce tiež podporuje rovnosť medzi rodinami. Pre rodiny s nízkymi príjmami môže byť aj malá suma peňazí veľkou výzvou. Náhrada škody prostredníctvom práce však nie je vždy možná, napríklad kvôli nízkemu veku podozrivého alebo skutočnosti, že nie je k dispozícii žiadna vhodná práca.

Dohoda o odškodnení nie je pracovnou zmluvou a účelom práce nie je potrestať podozrivého. Množstvo práce sa vypočíta tak, že sa najprv odhadne výška škody v eurách a potom sa dohodne hodinová sadzba za pracovnú úlohu. Náhrada sa vypočíta na základe počtu potrebných pracovných hodín pri hodinovej sadzbe v eurách.

Práce, ktoré sa majú vykonať na náhradu škody, sa môžu vykonávať v spoločnosti, ktorá škodu utrpela, alebo môžu zahŕňať prácu vykonanú v prospech tretej strany. Rôzne mestá majú osvedčené postupy týkajúce sa náhrady škody prostredníctvom práce. Napríklad niektoré mestá sa zaviazali poskytnúť maloletým účastníkom mediácie možnosť náhrady škody prostredníctvom práce, ak je škoda spôsobená na majetku mesta.

Ak je poškodenou stranou spoločnosť, mediátori môžu vopred preskúmať možnosť, že dieťa alebo mladá osoba by nahradila škodu spôsobenú prácou pre spoločnosť. V samotnej mediácii teda nie je potrebné venovať čas skúmaniu možností nápravy škody prostredníctvom práce. V mediácii sa poškodená strana vo všeobecnosti nepovažuje za zamestnávateľa, takže vo väčšine prípadov nemôže byť poškodená strana zodpovedná za záväzky zamestnávateľa. Z tohto dôvodu majú mediačné kancelárie úrazové poistenie pre osoby zapojené do nápravy škody prostredníctvom práce.

V prípade osôb mladších ako 18 rokov vykonávajúcich takúto prácu je potrebné zohľadniť aspoň tieto skutočnosti:

- Maloletý súhlasí s odškodnením prostredníctvom práce.
- Zákonný zástupca maloletého súhlasí s odškodnením prostredníctvom práce.
- Práca nepoškodzuje zdravie ani vývoj maloletého ani nenarúša jeho školskú dochádzku.

- Úlohy sú prispôsobené schopnostiam maloletého a nie sú príliš náročné.
- Zohľadňuje sa dĺžka pracovného dňa a doby odpočinku.
- Práca je riadne kontrolovaná. Čím je dieťa mladšie, tým dôležitejšie je, aby náprava škody prostredníctvom práce bola pod dohľadom zákonného zástupcu dieťaťa alebo inej dôveryhodnej dospelej osoby.
- Práca je úmerná spôsobenej škode.

Ak je dieťa veľmi malé, napríklad mladšie ako 10 rokov, práca by mala byť len symbolická. Napríklad by sa dalo dohodnúť, že dieťa bude prácu sledovať z boku hodinu alebo dve. Miestne mediačné kancelárie majú svoje vlastné zavedené postupy týkajúce sa odškodnenia prostredníctvom práce pre maloletých.

Peňažná kompenzácia

Ak sa dohodne peňažné odškodnenie za trestný čin spáchaný maloletým, je typické, že zákonný zástupca preberá zodpovednosť tým, že to zaplatí – najmä ak je suma, ktorá sa má odškodniť, vysoká. Treba však mať na pamäti, že pokiaľ zákonný zástupca nie je zodpovedný za škodu spôsobenú dieťaťom, nie je povinný zaplatiť odškodnenie. Rodič môže byť považovaný za vinníka za škodu spôsobenú jeho dieťaťom, ak rodič zanedbal svoju povinnosť dohliadať na dieťa.

Ak sa zákonný zástupca rozhodne uhradiť finančný príspevok, v dohode možno špecifikovať, ako dieťa alebo mladý človek vráti túto sumu zákonnému zástupcovi. Riešením by mohlo byť napríklad to, aby dieťa alebo mladý človek vykonával domáce práce za zákonného zástupcu, alebo nejaké iné kreatívne riešenie. Aby sa dieťa alebo mladý človek cítilo zodpovedné, je dôležité, aby zákonný zástupca neplatil peniaze priamo v mene dieťaťa alebo mladého človeka, ale aby dieťa alebo mladý človek musel vynaložiť konkrétne úsilie na náhradu spôsobenej škody.

Prerušenie mediácie

Cieľom mediácie je nájsť spoločnú dohodu. Niekedy však počas mediácie vzniknú problémy, ktoré bránia ukončeniu mediačného procesu. Mediácia môže byť prerušená napríklad ak:

- jedna zo strán odvolá svoj súhlas,
- existuje dôvodné podozrenie, že súhlas strany nie je dobrovoľný,
- existuje dôvodné podozrenie, že strana nerozumie významu mediácie a riešeniam, ktoré sa v tomto procese majú dosiahnuť,
- pokračovanie v mediácii je jednoznačne v rozpore s najlepšími záujmami strany,
- strana sa chystá uzavrieť dohodu, ktorá je voči nej zjavne nespravodlivá,
- strany nevedia nájsť spoločnú dohodu alebo spôsob, ako dosiahnuť dohodu,
- diskusia napriek vynaloženému úsiliu nie je konštruktívna,
- jedna zo zúčastnených osôb pociťuje strach alebo hrozbu,
- dohoda nemá reálnu šancu na jej implementáciu, alebo
- zákonní zástupcovia majú nezhody ohľadom záujmov maloletého a riešení v rámci mediácie.

Aj keď je mediácia prerušená, strany mohli mať úžitok napríklad zo samostatných stretnutí a odporučení na podporné a následné služby. Mediátori môžu stranám navrhnúť nové mediačné stretnutie, ak neexistujú žiadne prekážky a strany vyjadria želanie pokračovať v mediácii.

Po mediácii

Po mediácii mediátori predložia správu mediačnej kancelárii. Mediačná kancelária následne informuje potrebné orgány o priebehu a výsledku mediácie (zákon o mediácii, § 16 – 17). Praxou mediátorov je tiež informovať osoby dotknuté konfliktom, ako sú školy alebo rekreační inštruktori, o priebehu a výsledku mediácie.

Následné opatrenia závisia od toho, či je podozrivý trestne zodpovedný, t. j. či má viac alebo menej ako 15 rokov. Okrem toho následné opatrenia závisia od toho, či ide o trestný čin stíhaný na návrh poškodeného alebo trestný čin stíhaný verejne a či má poškodená strana po mediácii nejaké nároky voči podozrivému.

Ak má podozrivý viac ako 15 rokov, trestný čin môže pokračovať v trestnom konaní bez ohľadu na mediáciu. V takýchto prípadoch orgán činný v trestnom konaní môže zohľadniť výsledok mediácie v ďalšom konaní a buď upustiť od sankcií, alebo ich znížiť. Ak je však trestný čin stíhaný na návrh poškodeného a poškodený po mediácii vezme späť svoj nárok na potrestanie, polícia ukončí prípravné konanie. To isté platí, ak je podozrivý mladší ako 15 rokov. V prípade formálne stíhaného trestného činu má konečné slovo prokurátor, ktorý môže stíhať, aj keď poškodený nechce.

Následné kroky

Pre mediačnú dohodu je možné dohodnúť následné obdobie, aby sa zabezpečilo plnenie otázok dohodnutých v dohode. Následné opatrenia sa môžu týkať odškodnenia, správania alebo záväzku páchateľa plniť dohodnuté opatrenia, a dohodnú sa spolu so stranami a zákonnými zástupcami a potom sa zaznamenajú v mediačnej dohode. Následné opatrenia sú zvyčajne zodpovednosťou mediačných profesionálov, ale za monitorovanie dohôd môžu byť zodpovední aj pouliční mediátori.

Následná kontrola je možná telefonicky, hoci sú možné a často sa odporúčajú aj fyzicky dohodnuté následné stretnutia. Následné stretnutia sa môžu zorganizovať buď ako spoločné stretnutie všetkých strán, alebo ako samostatné stretnutie. Zúčastniť sa ich môžu aj zákonní zástupcovia.

Zákonní zástupcovia sa môžu zúčastniť následného stretnutia alebo sa ich mediátori môžu telefonicky opýtať na ich pocity po mediácii. Ak sa mediácia týkala konfliktu medzi deťmi alebo mladými ľuďmi, mediátori zistili, že spoločné následné stretnutie v uvoľnenom prostredí, napríklad pri jedle, môže tiež pomôcť zmierniť vzťahy medzi stranami. Takéto následné stretnutia sa často organizujú bez prítomnosti zákonného zástupcu.

Za dozorcu reštitúcie prostredníctvom práce je zvyčajne vymenovaný jeden zo zamestnancov na pracovisku. Pouličný mediátor zapojený do mediácie môže dohliadať na reštitúciu prostredníctvom práce. Počas dohľadu sa môže pouličný mediátor rozprávať s dieťaťom alebo mladým človekom a pýtať sa ho, aké má pocity a myšlienky po mediácii. Atmosféra reštitúcie prostredníctvom práce bude pravdepodobne oveľa neformálnejšia ako počas mediačného stretnutia. To môže dieťa alebo mladého človeka upokojiť a dodať mu odvahu byť s pouličným mediátorom otvorený. Je typické, že reštitúcia prostredníctvom práce je pre dieťa alebo mladého človeka prvou skúsenosťou s prácou, a preto nevie, ako sa má na pracovisku správať. Správny dohľad nad reštitúciou prostredníctvom práce zabezpečí, že táto skúsenosť bude pre dieťa alebo mladého človeka vzdelávacia a pozitívna.

Diskusia o hodnotení

Na konci mediačného procesu by mali mediátori spoločne preskúmať a vyhodnotiť mediačný proces ako celok. Mediátori môžu napríklad diskutovať o tom, čo sa v rámci spolupráce podarilo a kde je priestor na zlepšenie. Je tiež užitočné viesť hodnotiace diskusie s mediačnými odborníkmi s cieľom rozvíjať vlastnú prácu a postupy.

Je dôležité, aby mediátor bol schopný otvorene poskytovať aj prijímať spätnú väzbu. Úspechy a spätná väzba od spokojných zákazníkov motivujú a povzbudzujú mediátorov. Mediácia však nie vždy prebieha podľa očakávaní a to nemusí nevyhnutne znamenať, že mediátori urobili chyby alebo zlyhali. Mediátori by mali pri práci vo dvojiciach diskutovať o úspechoch, výzvach a sklamaniach s mediátorom a so svojím partnerom.

Vzájomné hodnotenie umožňuje mediátorom učiť sa jeden od druhého a rozvíjať si vlastné pracovné metódy. Najmä dobrovoľní a pouliční mediátori si majú najvzájom veľa čo ponäknuť kvôli svojmu odlišnému zázemiu.

Rôzne zázemie a východiskové body mediátorov by mali byť vnímané skôr ako silná stránka a prínos než ako výzva. Okrem profesionálneho vzdelania platí, že čím väčšia je rozmanitosť medzi mediátormi, napríklad z hľadiska pohlavia, veku a kultúry, tým lepšie.

Konferencia alebo rozšírená mediácia

Konferencia sa často označuje ako rozšírená mediácia. Je to forma restoratívnej spravodlivosti, ktorá presahuje rámec tradičnej mediácie a ktorá sa vyvíja po celom svete od 90. rokov 20. storočia.

Vo Fínsku sa konferencie vyvinuli na základe príručky Tarji Heino s názvom Läheisneuvonpito (2000) (rodinné skupinové konferencie). Rodinné skupinové konferencie sú metódou sociálnej práce, ktorej cieľom je pomôcť dieťaťu alebo mladému človeku budovaním aktívnej podpornej siete blízkych a iných dôležitých ľudí okolo nich. Metóda konferencií bola vyvinutá Národným inštitútom pre zdravie a sociálnu starostlivosť, Aseman Lapset ry a mediačnými kanceláriami od roku 2019.

Myšlienkou konferencie je zapojiť ľudí, ktorých sa incident nejakým spôsobom dotkol alebo ktorí sú pre danú situáciu dôležití. To znamená, že na mediácii sa nezúčastňujú len strany konfliktu, ale napríklad aj rodinní príslušníci, priatelia, susedia alebo odborníci, ako sú pracovníci v oblasti ochrany detí, sociálnych služieb alebo rodinní pracovníci, v úlohe facilitátorov konferencie.

Facilitátori konferencií zvyčajne zohrávajú v tradičnej mediácii aktívnejšiu úlohu ako osoby poskytujúce podporu. Ich úloha sa však líši. v závislosti od dôvodu, prečo bol moderátor konferencie požiadaný o účasť na mediácii. Ak bol moderátor konferencie svedkom konfliktnej situácie, môže poskytnúť ďalšie informácie. To je často relevantné pre opatrovníkov, ktorí predtým mohli počuť iba zaujatú verziu udalostí svojho dieťaťa.

Úlohou facilitátorov mediácie môže byť aj poskytovanie podpory stranám. V tomto prípade je ich úloha v mediácii blízka úloha tradičných podporných osôb. Niekedy je úloha facilitátora konferencie silne spojená s následnými krokmi po mediačnej dohode alebo s rekonvalescenciou po mediácii. Nikdy však nie je zámerom, aby facilitátori konferencie hovorili za strany alebo v ich mene. Aj pri rozšírenej mediácii majú názory strán vždy prednosť.

Spoločnosť Aseman Lapset ry využíva konferencie v niektorých svojich mediáciách od roku 2013. Hlavnou výhodou tejto metódy je, že pomáha strany sa musia po mediácii vyrovnať so situáciou. Zistilo sa, že ľudia, ktorí sú už zapojení do života strán, sú v lepšej pozícii ako externí mediátori na to, aby strany podporili pri dodržiavaní dohody. Rozšírená mediácia je preto ideálna na riešenie konfliktov napríklad v škole alebo pri záľubách.

Školskí zamestnanci, ako sú školskí psychológovia a učitelia, sa zapájajú do mediácie školských konfliktov a dokážu popri vlastnej práci podporiť dieťa alebo mladého človeka v dodržiavaní dohody aj po skončení mediácie. Do rozšírených mediácií sú zapojení aj sociálni a rodinní pracovníci, rodinní príslušníci, tréneri, zamestnanci organizácií a policajti (Saarholm a Elonheimo 2020).

Mediácia je dobrovoľná pre všetkých účastníkov a moderátori konferencie musia tiež dať svoj osobný súhlas s účasťou na mediácii. Pred mediáciou by sa mediátori mali, ak je to možné, osobne porozprávať s každým účastníkom a vysvetliť mu, o čo v mediácii ide a čo sa od neho očakáva. Napríklad, ak sú do mediácie zapojení zamestnanci školy, je dobré ich vopred informovať, že sa od nich očakáva aktívna úloha pri sledovaní mediačnej dohody.

Vzhľadom na veľký počet účastníkov si rozšírené mediácie zvyčajne vyžadujú viac času a úsilia na organizáciu ako tradičné mediácie. Napríklad nájdenie času, ktorý vyhovuje všetkým, môže byť náročné. Ak sa nepodarí nájsť spoločný čas stretnutia v primeranom čase, je možné zvážiť, či sa jeden alebo viacerí účastníci nepripoja k stretnutiu na diaľku.

Literatúra relevantná pre príručku

Arkio, Maatu – Kreivi, Jenni – Kontunen, Raija – Saukko, Maarit 2017: Obeť trestného činu detí a mládeže. In: Åberg, Leena-Kaisa (ed.) Príručka obetí zločinu. Jyväskylä: PS Publishing, 127–147.

Elonheimo, Henrik 2010: Prevalencia delikvencie mladistvých, základné faktory a mediácia. Turku: Publikácie univerzity z Turku.

Flinck, Aune a Elonheimo, Henrik 2020: Facilitátori zmierenia v náročnej dobrovoľníckej práci – *Komplexný program pre dobrovoľných mediátorov. Helsinki: Fínsky inštitút pre zdravie a sociálnu starostlivosť.*

Flinck, Aune 2013: Budovanie zmierenia – Sprievodca mediáciou v trestných činoch a sporoch. Helsinki: Fínsky inštitút pre zdravie a sociálnu starostlivosť

Gullman, Mirva – Sunimento, Kati – Poutala, Pirjo 2011: Záverečná správa projektu Bez porúch učenia. Helsinki: Fínska nadácia pre probaciu.

Haikkola, Lotta – Hästbacka, Noora – Pekkarinen, Elina (eds.) 2019: Kto je zodpovedný za kriminalitu mladistvých? profesionáli, *Perspektívy mladých ľudí a nákladov na služby. Helsinki: Úrad predsedu vlády.*

Hermansson, Elina & Sajaniemi, Nina 2018: Rozvoj mládeže – čo sa deje pod povrchom? Duodecim, 134:8, 843–849.

Kaakinen, Markus & Näsi, Matti 2021: Prevalencia a počet trestných činov kriminality mladistvých vo Fínsku v rokoch 1995–2020.
Kriminológia, 1:1, 5–19.

Kivivuori, Janne – Aaltonen, Mikko – Näsi, Matti – Suonpää, Karoliina – Danielsson, Petri 2018: Kriminológia – Kriminalita
a kontrola v meniacej sa spoločnosti. Helsinki: Gaudeamus.

Mediácia v trestných a občianskoprávnych veciach 2020. Helsinki: Fínsky inštitút pre zdravie a sociálnu starostlivosť.

Saarholm, Julia a Elonheimo, Henrik 2020: Mediácia – efektívny spôsob, ako sa deti a mladí ľudia stretávajú a riešia konflikty
spracovanie. In: Heino, Tarja (ed.) Čo pomáha? Výskumom podložené a prakticky účinné pracovné metódy pre tínedžerov
v starostlivosti o deti umiestnené v pestúnskej starostlivosti. Helsinki: Fínsky inštitút pre zdravie a sociálnu starostlivosť, 159–169.

Turkka, Heikki a Saarholm, Julia 2021: Konflikty u detí a dospievajúcich – Sprievodca riešením náročných konfliktov.
Jyväskylä: Vydavateľstvo
PS.

Aseman Lapset Ry

Annankatu 26 A (5. poschodie)
00100 Helsinki
Fínsko

→ +358 09 65 47 40

→ info@asemanlapset.fi

→ Dostupné online